

DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2024-2-43>
УДК 351.332.316

*Бондаренко Леся Геннадіївна,
аспірантка кафедри публічної політики
навчально-наукового інституту "Інститут державного управління"
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
майдан Свободи, 4, м. Харків, 61022, Україна
e-mail: lesya.kulahina@gmail.com <https://orcid.org/0009-0002-2360-1952>*

ІНКЛЮЗИВНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ ЩОДО «ВКЛЮЧЕННЯ» РІЗНИХ СОЦІАЛЬНИХ ГРУП У СУСПІЛЬНЕ ЖИТТЯ

Анотація. Головним принципом інклюзивної політики держави є створення можливостей рівного доступу до соціальних процесів усіх груп людей, що історично були виключені з громадського життя. Інклюзивна політика держави має бути орієнтована на усіх членів суспільства, надаючи кожному рівні права і можливості з метою проявити свій потенціал та удосконалити своє життя.

Створення в Україні соціальних сервісів та інструментів для усіх членів суспільства – релевантний спосіб «включення» різних соціальних груп у суспільне життя. Основні задачі цієї інновації – розбудова мережі сервісів для різних соціальних груп.

У статті досліджено практичні аспекти та проблемні питання окремих соціальних груп, які стикаються з певними труднощами, що ускладнює їхню інтеграцію у суспільство, а відтак можливість повноцінно брати участь у політичному, економічному та соціальному житті суспільства.

У сучасному підході до проблеми має бути врахована ефективна та постійна взаємодія існуючих органів державного управління, місцевої влади та громадського сектору, як рівноправних акторів у вирішенні питань «включення» усіх громадян у суспільне життя з рівними правами та можливостями.

Здійснено узагальнення та аналіз особливостей реалізації інструментів і способів «включення» різних соціальних груп у суспільне життя, представлені конкретні пропозиції щодо співпраці держави та громадського сектору у реалізації запропонованих інструментів.

Ключові слова: *принципи інклюзивної політики держави, концепція інклюзивного сталого зростання, соціальні групи, інтеграція, інклюзивні середовища.*

Постановка проблеми. Проблема інклюзивності була, є і залишається актуальною у суспільстві. Більшість людей розглядають поняття інклюзивності переважно з точки зору особливих освітніх потреб або інвалідності.

Як цитувати: Бондаренко Л. Г. Інклюзивна політика держави щодо «включення» різних соціальних груп у суспільне життя. *Державне будівництво*. 2024. № 2 (36). С. 635–645. DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2024-2-43>

In cites: Bondarenko, L.G. (2024). Inclusive state policy regarding the "inclusion" of various social groups in public life. *State Formation*, no. 2 (36), 635–645. DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2024-2-43> [in Ukrainian].

© Бондаренко Л. Г., 2024

This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0

Але інклюзія – це не лише про «включення» людей з інвалідністю у суспільне життя, що є дуже важливим, це й про «включення» різних соціальних груп, наприклад, національних меншин, внутрішньо перемішених осіб, людей, які перебувають у несприятливих умовах, жінок, які постраждали від домашнього насильства, ветеранів/-ок та інших соціальних груп.

Нині, коли ситуація змінилась і Україна знаходиться в умовах глобального конфлікту, питання інклюзивності стає ще більш актуальним, адже окрім людей з інвалідністю, суспільство стикнулось з новими викликами, а саме з великою кількістю внутрішньо перемішених осіб, які також розглядаються через призму інклюзивності.

Інклюзивність – це прагнення залучити та інтегрувати всіх людей у певну систему чи процес. Інклюзія ґрунтується на цінностях визнання різноманітності, співробітництва, участі, спільності, рівності та справедливості. Впровадження соціальної інклюзії дозволяє виявляти й усувати бар'єри, які заважають людям брати повну та рівну участь в економічному, соціальному, освітньому та культурному житті своїх громад. Саме багатоаспектність інклюзії з урахуванням нових викликів сучасності визначає актуальність та мету даної статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми дослідження на сьогодні представлені у документах наукових заходів, світових форумів, а також у працях вітчизняних науковців, таких як: О. Бондаренко, І. Манцуров, М. Мельник та ін. У міжнародній науковій практиці над цією темою працюють: Foreman, & Arthur-Kelly, 2017, Дж. Подеста, З. М. Бедоса, С. Голандер та ін.

Метою роботи є обґрунтування та розроблення засобів державної політики щодо вирішення сучасних проблем інклюзії для розкриття потенціальних можливостей розвитку країни, а також дослідження сучасних видів та інноваційних технологій в Україні.

Застосована методологія і методи. Методологія дослідження поєднує комплекс загальнонаукових, спеціально-наукових методів пізнання, включаючи метод класифікації та аналізу.

Виклад основного матеріалу. У кожній країні певні соціальні групи стикаються з деякими труднощами, що ускладнює їхню інтеграцію у суспільство. Ці процеси можуть відбуватися з різних причин: через дискримінаційні, стигматизаційні погляди, переконання або певні судження та уявлення. Причинами «виключення» також можуть бути такі відмінності, як стать, вік, місце проживання, професія, колір шкіри, етнічне походження, релігія, статус громадянства, інвалідність, сексуальна орієнтація, гендерна ідентичність тощо. Згідно даних Світового банку, таке соціальне «виключення» позбавляє людей гідності, безпеки та можливості жити кращим життям. Якщо не усунути основні причини структурного відчуження та дискримінації, буде неможливо подолати бідність та підтримувати стає інклюзивне зростання. [12].

За останні десятиліття спостерігаються суттєві зміни соціальних норм щодо інклюзивності: від повного «виключення», коли люди за певними ознаками, як от: національність, гендер, віросповідання, сексуальна орієнтація,

знаходились поза основними процесами суспільного життя, були ізольовані, дискриміновані, позбавлені прав та можливостей, до поступового впровадження основного принципу інклюзії – «Нічого для нас без нас».

Інклюзивна політика держави почала змінюватись: «виключені» соціальні групи інтегруються у суспільство та стають його активною частиною. Вони мають можливість приймати рішення, їхні потреби враховуються на рівні з іншими членами суспільства.

Науковці новітнього часу стверджують, що інклюзивність має ґрунтуватися на принципах соціальної справедливості та рівності. (Foreman, & Arthur-Kelly, 2017). Це означає створення середовища, яке є доступним, дружнім і сприятливим для усіх членів суспільства, незалежно від їхніх здібностей.

Також можна узагальнити, що міжнародні документи, прийняті в 21 столітті, розглядають інклюзію не як «включення» особливих людей до колективу звичайних, а як інтеграцію людської різноманітності в синергічне середовище заради спільного досягнення персональних та групових життєвих цілей та задоволення потреб, в основі чого лежить доступ у найширшому розумінні.

Впровадження інклюзії у сучасному суспільстві розпочалося з освіти, адже саме освіта виявилась тією сферою, яка яскраво «підсвітила» недостатню доступність освітніх послуг для інклюзивних груп. Вітчизняне суспільство поступово переходить до впровадження інклюзивних інституцій інклюзивного суспільства, про що свідчать стратегічні цілі, викладені в Проєкті Стратегії сталого розвитку України до 2030 року.

Важливим моментом є те, що для того, щоб реалізувати принципи «включення» кожного та кожної у загально суспільні процеси, не обов'язково створювати щось спеціальне або особливе. У цьому питанні достатньо забезпечити рівні умови участі всіх громадян у суспільному житті без стереотипів та упереджень.

Незважаючи на те, що за часи незалежності в Україні відбулись значні трансформаційні процеси у питанні інклюзії, ця тема й досі залишається для суспільства стигматичною.

У квітні 2021 року в Україні у рамках ініціативи «Без бар'єрів» Першої леді України Олени Зеленської була прийнята Національна стратегія зі створення безбар'єрного простору.

Особливість Національної стратегії у тому, що це перший випадок, коли документ створили фахівці, які безпосередньо дотичні до сфери інклюзивності, у співавторстві з державними управліннями.

Стратегія розроблена з урахуванням таких аспектів: фізична безбар'єрність (інфраструктура); інформаційна (рівний доступ до інформації); цифрова (наприклад, застосунок «Дія»); освітня (рівний доступ до освіти); суспільно-громадська (рівний доступ до державних послуг) та економічна (подолання бідності та економічної нерівності) [13].

Таким чином, втілення стратегії передбачає охоплення усіх сфер життя суспільства, а під «інклюзією» ми розуміємо не тільки фізичну присутність, але й рівноправну участь кожного та кожної у суспільних процесах та можливість вільно виражати себе.

Україна впевнено крокує до європейської спільноти, тому цінності та стратегії країн ЄС є орієнтиром для нашої держави. Країни Євросоюзу у своїх соціально-економічних програмах із реалізації концепції інклюзивного зростання виходять з того, що це зростання має бути послідовним, стабільним та інклюзивним, тобто таким, що передбачає «включення» усіх соціальних груп з метою досягти високого рівня соціальної єдності.

Нові виклики повстали перед Україною з початком повномасштабної агресії російської федерації. Науковці, які вивчають проблеми інклюзивності, відмічають важливу роль держави у цьому питанні, адже інклюзивною політикою має вважатися така державна політика, головним принципом якої є створення можливості рівного доступу до соціальних процесів усіх груп людей, які історично були виключені з громадського життя. Інклюзивна політика держави має бути орієнтована на усіх членів суспільства, надаючи кожному та кожній рівні права і можливості проявити свій потенціал та удосконалити своє життя [6].

Створення в Україні соціальних сервісів та інструментів для людей з інклюзією – релевантний спосіб «включення» різних соціальних груп у суспільне життя.

Одним із видів імплементації таких сервісів може стати створення хабів, як осередків, де м'яко, з урахуванням індивідуальних потреб, фахівцями/-чинями за допомогою фасилітаторів створюються умови для осіб з особливими потребами.

Основні задачі цієї інновації – розбудова мережі сервісів для різних соціальних груп. На прикладі декількох інклюзивних груп спробуємо побудувати концепцію реалізації ідеї хабів.

Національні меншини є історично дискриміновані, а відтак соціально ізольовані від основного суспільства. Наприклад, ромська етнічна меншина на Закарпатті, яка у своїй більшості є маргіналізованою, ізольованою та соціально незахищеною. Згідно із соціологічними дослідженнями Центру прав людини ZMINA, у 2020 році 38% українців були готові повністю чи частково обмежувати ромів у правах.

У Закарпатській області постійно проживає найбільша кількість ромів з усіх регіонів України. За різними статистичними даними ромська спільнота налічує тут від 40 тисяч до 76 тисяч осіб. Але й така статистика не повна, адже більша частина ромів до сих пір немає паспортів. Донині у Закарпатській області є повністю закриті ромські спільноти. У таких громадах роми проживають без питної води, електрики, без доступу до медичних послуг, освіти, за повної відсутності інфраструктури та доріг [5].

Під час моніторингу місць компактного проживання ромської національної меншини (спільноти) у Закарпатській області у 2023 році моніторингова місія зафіксувала такі проблеми в реалізації прав ромів: незадовільні побутові умови та ізоляція від соціальних послуг, випадки відмови в працевлаштуванні через етнічне походження, обмежений доступ до правової допомоги, неналежне документування або повна відсутність документів у представників меншини, неефективне залучення дітей до навчального процесу або його повна відсутність.

Усі ці фактори мають дискримінаційну складову та ускладнюють або/чи унеможливають повноцінну інтеграцію ромської національної меншини у суспільство.

Незважаючи на те, що останнім часом на різних державних рівнях, у тому числі і на місцевому рівні, було ухвалено та реалізовано низку різноманітних програм з метою сприяння інтеграції ромів у суспільство, усі ці проекти і програми не дали очікуваних результатів: значна частина ромської меншини продовжує жити у залежності від соціальної допомоги і знаходиться за межею бідності.

У сучасних умовах, у період воєнного стану та гібридних загроз, вирішенню проблем ромського населення можуть сприяти спільні програми держави та громадського сектору. У аспекті реалізації ініціатив з подолання дискримінації національних меншин ключовим може стати синергія держави та громадського сектору, у якій підтримка саме неурядових громадських організацій відіграватиме значну роль. Такі програми і заходи орієнтовані на вирішення конкретних локальних проблем, адже ініціативи громадського сектору завжди сповнені прямих інструментів, форм та методів реалізації.

Прикладом конкретних механізмів для подолання проблем ромської меншини на регіональному рівні, тобто на рівні компетенції органів місцевої влади, органів місцевого самоврядування, муніципалітетів, неурядових організацій (НУО) та ін. можуть стати інтеграційні хаби для ромського населення.

Хаби – явище достатньо нове для України. Особливої популярності хаби набули у часи, коли люди масово почали працювати віддалено. Рішенням стало створення суспільних просторів (хабів), де люди могли б спілкуватися, обмінюватися ідеями та ефективно працювати.

Завдяки хабам зміцнюється відчуття єдності спільноти, взаємодії у різних сферах, розширюються можливості. Хаби – це сприятливе середовище для обміну ідеями, завдяки чому створюються нові продукти та послуги.

Створення інтеграційних хабів (колективних центрів, просторів) для ромів, проживаючих на території певної громади, на базі яких реалізовуватимуться різноманітні активності, може сприяти подальшій інтеграції національних меншин у суспільство. Мета – функціонування безпечного та мотивуючого середовища для дітей, молоді та жінок ромської національності, які опинились у складних життєвих обставинах.

Наприклад, створення соціальної швейної майстерні, соціальної пральні, соціальної перукарні, простору для жінок та дітей тощо. Таким чином, користування послугами соціальних агенцій, які функціонують на базі такого хабу, сприятиме «включенню» ромів у суспільне життя.

Соціальна швейна майстерня для ромського населення – професійна підготовка жінок основам швейної справи, де вони отримають базові знання і практичні навички у сфері крою, шиття виробів та ремонту одягу.

Реалізація таких проєктів допоможе ромським жінкам здобути необхідні навички та відкриє нові можливості для заробітку, що у свою чергу сприятиме їхньому соціальному та економічному розвитку.

Після проходження навчання для жінок відкриваються нові можливості для зайнятості у швейних майстернях, ательє, на фабриках; жінки зможуть надавати послуги з ремонту та пошиття одягу для членів ромської спільноти та інших вразливих груп населення.

Наступна категорія інклюзивної групи, яка потребує підтримки – це жінки:

- внутрішньо переміщені жінки,
- жінки з інвалідністю,
- жінки, які пережили насильство,
- ветеранки,
- матері з новонародженими дітьми,
- одинокі та багатодітні матері,
- жінки, які не мають постійного джерела доходу і знаходяться у складних життєвих обставинах,
- жінки, які мають дохід нижче прожиткового мінімуму та бажають змінити свою професію.

Останні роки брак доступних послуг з догляду за дітьми обмежував участь жінок на ринку праці, оскільки жінки піклувалися про своїх дітей, родину і не мали можливості працювати. За даними Державної служби статистики України, у 2022 році частка жінок, які не працювали, становила більше 30%. Попит на послуги з догляду за дітьми перевищував наявну пропозицію в містах, що призводило до тривалого очікування на влаштування дітей у дитячі заклади та обмежувало можливості матерів інтегруватися в робочу силу. Фактично відповідальність за догляд за дітьми була основною причиною, яка утримувала жінок поза робочим процесом.

Період воєнного стану значно загострив цю проблему, особливо для жінок, які переїхали з дітьми до безпечніших регіонів України. До прикладу, у Закарпатській області велика кількість переміщених жінок (ВПО), які перебувають у вкрай вразливому становищі, бо не можуть повернутися до роботи через ускладнений доступ до безкоштовних чи доступних послуг з догляду за дітьми, недостатню кількість надавачів таких послуг.

Унаслідок військових дій в Україні діти певний час навчалися дистанційно, що призвело до погіршення їхнього рівня знань. Більшість матерів не мають фінансових можливостей оплатити додаткові заняття для своїх дітей. Жінки, які стали внутрішньо переміщеними особами, утворили власну замкнену соціальну групу, що ускладнює їх інтеграцію у місцеву громаду. Деякі з них мають намір оселитися у місці релокації назавжди, що підкреслює важливість їхньої інтеграції у місцеве життя як для них, так і для самої громади.

Згідно соціального дослідження, проведеного громадською організацією «Неємія» у грудні 2023 року, було виявлено, що найбільше ВПО стикаються з такими труднощами, як брак можливостей для самореалізації та працевлаштування. В опитуванні взяли участь внутрішньо переміщені особи, що проживають у 15 громадах. Загальна кількість опитаних склала 412 осіб (77% із них жінки).

Приклади створення інклюзивного середовища для жінок.

Денний центр при освітньому закладі (наприклад, школі). У денному центрі можливо проводити освітньо-розважальні заходи з метою інтеграції дітей та жінок ВПО. Жінки можуть користуватися можливостями денного центру або залишати на декілька годин там своїх дітей. Денний центр можливо створити спільно з адміністрацією навчального закладу на умовах співпраці. Фахівці центру залучатимуть учнів закладу до активностей центру, натомість адміністрація надаватиме приміщення для центру на безоплатній основі.

Таким чином діяльність таких денних центрів може бути направлена на пом'якшення ризиків, що пов'язані з обмеженням доступу до базових потреб і послуг, а саме на вирішення проблеми доступу до освітніх послуг дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, денний догляд за дітьми, організація та проведення груп психологічної підтримки для матерів з метою відновлення їх ментального здоров'я, підвищення мотивації, впевненості в своїх силах.

Подібна співпраця з громадськими організаціями та ініціативними групами з метою надання підтримки жінкам (психосоціальної, з питань працевлаштування, перекваліфікації тощо). Діяльність таких центрів сприятиме взаємодії дітей та жінок з числа ВПО з місцевими громадами, побудові дружніх стосунків шляхом проведення спільних заходів – культурних, спортивних турнірів, змагань, фестивалів тощо.

Окрема категорія жінок, які є постраждалими від гендерно зумовленого та/або домашнього насильства – це ті, хто особливо знаходяться у зоні ризику і потребують турботи та допомоги з включенням у суспільство.

Останні роки в Україні активно розробляються та впроваджуються законодавчі норми та відповідні програми для покращення надання послуг жінкам, які постраждали від насильства, у відповідності до норм міжнародного права. У співпраці з органами місцевого самоврядування та міжнародними організаціями в Україні активно ведеться розбудова системи підтримки жінок, які постраждали від насильства.

За результатами дослідження, проведеного Фондом ООН у галузі народонаселення (UNFPA), кожен четвертий вважає, що в Україні й досі професії поділяються на «чоловічі» та «жіночі». Близько половини респондентів засвідчили: якщо захворіє дитина, з нею вдома залишається мати, майже чверть опитаних (у 80% випадків – жінок) хоча б раз ставали свідками або постраждалими від домашнього насильства, 40% працівниць стикались з насильством на робочому місці.

Результати дослідження доводять, що соціальні норми та стереотипи щодо чоловіків та жінок у сфері професійного розвитку продовжують існувати у сучасному суспільстві. Саме тому робота у напрямку розширення економічних можливостей жінок, які постраждали від домашнього насильства, є вкрай важливою.

Прикладом «включення» цієї категорії жінок може служити ідея створення кар'єрних хабів. Кар'єрні хаби для жінок сприятимуть інтеграції жінок у суспільство, розвитку професійного потенціалу та фінансової спроможності жінок, їх працевлаштуванню та/або перекваліфікації.

Подібна підтримка жінок допоможе у запобіганні та пом'якшенні наслідків насильства, оскільки економічна залежність від кривдника визнана однією з ключових причин, чому жінки залишаються у стосунках, пов'язаних з жорстоким поведінням.

Кар'єрні хаби надаватимуть послуги консультування з пошуку роботи, допомогу на всіх етапах пошуку роботи або започаткування власного бізнесу, можливість пройти професійні курси, які допоможуть здобути нові знання, навички чи навіть професію. Кар'єрний хаб співпрацюватиме з соціальними службами, центрами зайнятості, бізнесами, сприятиме передачі знань місцевим партнерам, забезпечуючи комплексну підтримку жінок та сталість ініціативи з «включення» жінок у активне життя суспільства.

Проект для жінок, які пережили важкі часи та потребують підтримки.

Створення хабів, у фокусі яких – турбота про жінок і дівчат, їхнє фізичне та психологічне відновлення, розширення прав і можливостей, розкриття творчого потенціалу. У таких хабах жінки та дівчата можуть отримати доступ до послуг з:

- охорони ментального здоров'я та психосоціальної підтримки через групову або індивідуальну терапію;
- консультування та перенаправлення до спеціалізованих сервісів, пов'язаних із протидією насильства;
- пройти повний цикл заходів із превенції насильства.

У хабі жінки та дівчата можуть отримати психологічні послуги, консультації щодо спеціалізованих сервісів та служб психосоціальної підтримки, відвідати творчі майстер-класи з метою ментального відновлення, спортивні заняття з метою фізичного відновлення, кар'єрні сесії з метою відновлення професійної діяльності.

Основна мета таких сервісів – допомогти жінкам у досягненні економічної незалежності, покращити рівний доступу до спеціалізованих послуг з протидії насильства, відновлення ментального та фізичного здоров'я.

Консультації та послуги надаватимуться усім жінкам, які знаходяться у складних життєвих обставинах – внутрішньо переміщеним жінкам; жінкам з інвалідністю; тим, які пережили насильство, та тим, які перебувають у групі ризику; матерям з новонародженими дітьми, самотнім та багатодітним матерям; ветеранкам; жінкам, які не мають постійного джерела доходу і знаходяться у складних життєвих обставинах; жінкам, які мають дохід нижче прожиткового мінімуму та бажають змінити свою професію.

Кар'єрні хаби та простори для жінок стануть сервісами, які надаватимуть послуги з кар'єрного консультування та працюватимуть спільно над однією метою – підтримати та «включити» у суспільство жінок вразливих категорій.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших досліджень. Інклюзивна політика держави щодо створення інклюзивного середовища спрямована на розробку інструментів та способів «включення» різних соціальних груп у суспільне життя. Нові виклики повстали перед Україною з початком повномасштабної агресії російської федерації. Науковці, які вивчають проблеми інклюзивності, відмічають важливу роль держави у цьому питанні, адже інклюзивною політикою має вважатися така державна політика, головним аспектом якої є створення можливості рівного доступу до соціальних процесів усіх груп людей, які історично були «виключені» з громадського життя. Інклюзивна політика держави має бути орієнтована на усіх членів суспільства, надаючи кожному рівні права і можливості проявити свій потенціал та удосконалити своє життя.

Створення в Україні соціальних сервісів є релевантним способом «включення» різних соціальних груп у суспільне життя. Одним з видів імплементації таких сервісів може стати створення хабів, як осередків, де толерантно, з урахуванням індивідуальних потреб, фахівцями створюються умови для осіб з особливими потребами. Основні задачі цієї інновації – розбудова мережі сервісів для різних соціальних груп. На прикладі деяких інклюзивних груп нами побудовано концепцію реалізації ідеї хабів, як інструменту інклюзивного середовища і як релевантного способу «включення» різних соціальних груп у суспільне життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бобух І. М., Щегель С. М., Герасімова О. А. Гендерна інклюзія в економіці: дисбаланси в оплаті праці. // Вісник Національної академії наук України. 2019. № 8. С. 51–66. URL: <http://dspace.nbuiv.gov.ua/handle/123456789/159895>
2. Давиденко Г. В. Цифрова інклюзія та доступність: соціальна діджиталізація : монографія. Вінниця: ТВОРИ, 2023. 240 с. DOI: <https://doi.org/10.58521/978-617-552-348-3-2023-236>
3. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи : монографія. Київ: «Самміт-Книга», 2009. 272 с. (Серія „Інклюзивна освіта”).

4. Конвенція ООН про права дитини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
5. Манцуров І. Г. Інклюзивний розвиток як основа протидії глобальним викликам сьогодення. *Економіка України*. 2018. № 10. С. 71–87. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2018_10_6
6. Мельник М. А. Інклюзивна політика держави під час війни. *Вісник східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2022. № 6. (276). URL: <https://doi.org/10.33216/1998-7927-2022-276-6-44-49>
7. Навроцька Є. М. Історія і культура ромів України: навчально-методичні рекомендації. Євгенія Навроцька; Навчально-методична серія «Ромські студії в УжНУ». № 3; Ужгород. нац. ун-т. Ужгород, 2018. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/2812>
8. Про ратифікацію Рамкової конвенції Ради Європи про захист національних меншин: Закон України від 9.12.1997 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/703/97-%D0%B2%D1%80#Text>
9. Про Стратегію сталого розвитку України до 2030 року. Проект Закону України від 07.08.2018 № 9015. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JH6YF00A?an=332>
10. Saskia Hollander, Rojan Bolling Practice, don't preach: getting serious about inclusive development. URL: <http://www.thebrokeronline.eu/>
11. Podesta J. Inclusive Economic Growth: Increasing Connectivity, Expanding Opportunity, and Reducing Vulnerability. URL: <https://www.americanprogress.org/issues/economy/report/2013/02/07>
12. Офіційний сайт Світового банку URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/social-inclusion#1>
13. Указ Президента України «Про забезпечення створення безбар'єрного простору в Україні» URL: <https://www.president.gov.ua/documents/5332020-35809>

Стаття надійшла до редакції 26.08.2024 р.

Стаття рекомендована до друку 29.09.2024 р.

Bondarenko L. G.,

*Postgraduate Student at the Department of Public Policy,
Education and Research Institute of Public Administration
of V. N. Karazin Kharkiv National University,
4 Svobody Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine*

e-mail: lesya.kulahina@gmail.com <https://orcid.org/0009-0002-2360-1952>

INCLUSIVE STATE POLICY REGARDING THE "INCLUSION" OF VARIOUS SOCIAL GROUPS IN PUBLIC LIFE

Annotation. The main principle of the state's inclusive policy is to create opportunities for equal access to social processes for all groups of people who have historically been excluded from public life. The state's inclusive policy should be aimed at all members of society, providing everyone with equal rights and opportunities to fulfill their potential and improve their lives.

The creation of social services and tools for people with disabilities in Ukraine is a relevant way to "include" different social groups in public life. The main objectives of this innovation are to build a network of services for different social groups.

The article examines the practical aspects and problematic issues of certain social groups that face barriers that prevent them from fully participating in the political, economic and social life of society.

A modern approach to the problem should take into account the effective and continuous interaction of existing public authorities, local authorities and the public sector as equal actors in addressing the issues of “inclusion” of all citizens in public life with equal rights and opportunities.

The author summarizes and analyzes the peculiarities of implementation of tools and methods of “inclusion” of various social groups in public life, and presents specific proposals for cooperation between the State and the public sector in implementing the proposed tools.

Keywords: *principles of inclusive state policy, concept of inclusive sustainable growth, social groups, integration, inclusive environments.*

REFERENCES

1. Bobuh, I.M., Shchegel, S.M., Gerasimova, O.A. (2019). Gender inclusion in the economy: imbalances wages. *Bulletin of the National Academy of Sciences of Ukraine*, 8, 51–56. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/handle/123456789/159895> [in Ukrainian].
2. Davydenko, G.V. (2023). Digital inclusion and accessibility: social digitalization. Vynnytsia: TVORY. URL: <https://doi.org/10.58521/978-617-552-348-3-2023-236> [in Ukrainian].
3. Kolupaieva, A.A. (2009). Inclusive education: realities and prospects. Kyiv: Sammyt-Knyga, Seryia «Inkluzyvna osvitya». [in Ukrainian].
4. UN Convention on the Rights of the Child. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text [in Ukrainian].
5. Mantsurov, I.G. (2018). Inclusive development as a basis for countering today’s global challenges. *Ekonomy of Ukraine*, 10, 71–87. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2018_10_6 [in Ukrainian].
6. Melnyk, M.A. (2022). Inclusive policy of the state during the war. *Bulletin of the Eastern Ukrainian National University named after Volodymyr Dahl*, 6, 276. URL: <https://doi.org/10.33216/1998-7927-2022-276-6-44-49> [in Ukrainian].
7. Navrotska, E.M. (2018). History and culture of the roma of Ukraine: educational and methodological recommendations. *Educational and methodical series «Roma studies at UzhNU»*, 3. [in Ukrainian]. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/2812> [in Ukrainian].
8. Law of Ukraine on Ratification of the Framework Convention of the Council of Europe on the Protection of National Minorities from Desember 9 1997, №14. (1998, November 14). *Information of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR)*, 14, pp. 56. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/703/97-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
9. About the Strategy of Sustainable Development of Ukraine until 2030. Draft Law of Ukraine from August 7 2018, № 9015. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JH6YF00A?an=332> [in Ukrainian].
10. Saskia Hollander, Rojan Bolling. Practice, don’t preach: getting serious about inclusive development. URL: <https://www.thebrokeronline.eu/article/practice-don-t-preach-getting-serious-about-inclusive-development/>
11. Podesta, J. Inclusive Economic Growth: Increasing Connectivity, Expanding Opportunity, and Reducing Vulnerability. URL: <https://www.americanprogress.org/issues/economy/report/2013/02/07>
12. Oficiynii sait Svitovoho banku. URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/social-inclusion#1>
13. Ukaz Prezidenta Ukraini «Pro zabezpechennia stvorennia bezbariernoho prostoru v Ukraini». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/5332020-35809>

The article was received by the editors 26.08.2024.

The article is recommended for printing 29.09.2024.